

EEN NIEUWE BOLEET VOOR NEDERLAND: DE ROBIJNBOLEET CHALCIPORUS RUBINUS

Peter-Jan Keizer

Mededeling nr. 536 van het Biologisch Station, Centrum voor Bodemecologie,
Kampsweg 27, 9418 PD Wijster.

Chalciporus rubinus is reported for the first time in the Netherlands. It was found in a park in the city of Utrecht. A short description and some notes on the ecology are given.

Inleiding

In een parkje aan de rand van de stad Utrecht trof ik drie exemplaren van een kleine boleet aan die opvielen door de geelachtig bruine hoed en rozerode tot steenrode poriën en steel. Het bleek *Chalciporus rubinus* te zijn; een soort die nog niet eerder in Nederland was aangetroffen. Kees Bas heeft voor deze soort een mooie en toepasselijke Nederlandse naam bedacht: Robijnboleet.

Beschrijving (figuur 1)

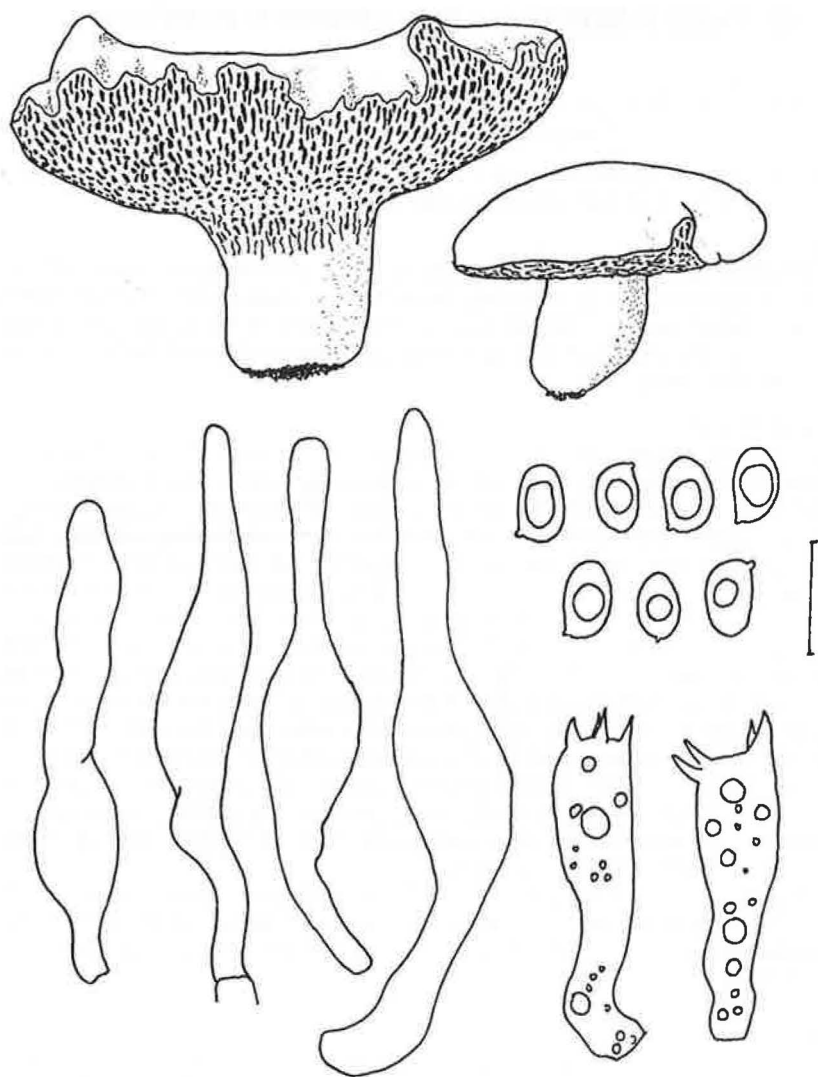
Collectie: P.J. Keizer, 27-8-1993, Beatrixpark, gem. Utrecht, in herb. Biologisch Station Wijster. De beschrijving is gedeeltelijk gebaseerd op notities van Eef Arnolds.

Hoed 50-85 mm, jong halfbolvormig tot gewelfd, later afgeplat, hoedrand enigszins onregelmatig gegolfd, kleur jong geel- tot okerbruin, ouder okerkleurig (Methuen 5B4-4B4), naar de rand meer oranjebruin (6C8/D8); oppervlak viltig tot zeer fijn subsquamuleus. Poriën jong rozerood (7B7), ouder meer oranjebruinachtig met roodachtige tint (7C7), aflopend, in het midden van de hoed rond en ca. 8 per mm, bij het oudere exemplaar bij de steel en naar de hoedrand zijdelings gespleten, op doorsnede oker-oranje (5C7) en relatief kort, ca. 7 mm. Steel 30-35x14-20 mm, gevuld, naar de basis toe versmald, aan de top oker-oranje (6B6) en met lijstjes van de aflopende poriën, naar onder dicht steenrood (10D8) fijnkorrelig, aan de basis (oker-)geel gekleurd. Vlees in de hoed tot 20 mm dik, stevig, overwegend bleek gelig, onder de hoedhuid en boven de buisjes roze (9A5), in de steel chroomgeel (3A7), in het oude exemplaar roze onder het steeloppervlak, in de basis diep geel (4A7), enkele plekje's iets groenblauw verkleurend na blootstellen aan de lucht (bij het oude exemplaar). Geur onopvallend fungoid, smaak mild, niet scherp. Sporen in massa olijfbuin.

Sporen ellipsoïd, (5,5-)5,9-7,0(-7,4)x3,7-4,4(-4,7) μm , $Q=(1,4-)1,5-1,7(-1,8)$ ($Q_{\text{gem.}}=1,57$), lichtbruin onder de microscoop. Basidia 4-sporig, 25-33x7,3-8,4 μm . Pleurocystiden talrijk, min of meer flesvormig, glad, 44-60x7,0-9,3 μm , het topgedeelte 2,8-5,1 μm breed.

Ecologie

De drie exemplaren stonden onder een rijtje Eiken van ca. 60 jaar oud, tussen gras in een tamelijk ijle mosrijke vegetatie op een bodem van zware zavel met een pH (water) van ongeveer 5,7. Het park is vroeger weiland geweest, waar de Eiken al gestaan moeten hebben. De bodem is niet omgewerkt bij de parkaanleg en wordt nu jaarlijks gemaaid met afvoer van het maaisel.

Figuur 1. *Chalciaporus rubinus*: vruchtlichamen, pleurocystiden, sporen, basidia. Streepje: 10 μm .

De vegetatie bestaat uit o.m. Rood zwenkgras, Veldbeemdgras, Gestreepte witbol, Gewone veldbies, Smalle weegbree, Kruipende-, Scherpe-, en Knolboterbloem, Witte en Rode klaver met een relatief grote bedekking van Haakmos en Fijn laddermos.

Paddestoelen die in hetzelfde jaar in de nabijheid van *Chalciporus rubinus* gevonden werden, zijn: *Amanita ceciliae* (= *A. inaurata*), *A. lividopallescens*, *Boletus erythropus*, *Cortinarius incisus*, *C. hinnuleus*, *Hebeloma crustuliniforme*, *Helvella stevensii*, *Lactarius chrysorrheus*, *L. ichoratus*, *L. quietus*, *Russula fragilis*, *R. graveolens* f. *graveolens*, *R. pseudointegra*, *Xerocomus chrysenteron*. In dit gezelschap zien we een interessante combinatie van soorten die gewoonlijk op de zure zandgrond gevonden worden (b.v. *Boletus erythropus*, *Lactarius quietus*) en die als kenmerkend voor (rivierbegeleidende) kleigronden worden beschouwd (b.v. *Amanita lividopallescens*, *Lactarius ichoratus*). Kreisel (1989) noemt *Chalciporus rubinus* kalkmijdend.

De origineel aanwezige bodem is blijven bestaan (niet opgespoten of met tuingrond bedekt) toen de nieuwe woonwijk "Lunetten" werd gebouwd en het oorspronkelijk agrarisch gebied een park-bestemming kreeg. Maar al te vaak wordt een gebied bij een nieuwe bestemming ondersteboven gekeerd, bedekt met een laag teelaarde en geheel opnieuw ingericht. Tegelijkertijd is hier gekozen voor het oecologisch gunstige maai-plus-afvoer beheer. Deze twee zaken zijn de belangrijkste factoren die het voorkomen van deze zeldzame soort mogelijk maken.

Het hele gebiedje waar dit paddestoelengezelschap voorkomt, is van een zeer kleine omvang: de bomenrij plus mycologisch relevante grasomgeving beslaat niet meer dan 0,1 ha. Dit alleen al maakt de groeiplaats zeer kwetsbaar en een zorgvuldige bescherming noodzakelijk. Het lijkt erop dat bij het nu toegepaste beheer het behoud van de vindplaats gewaarborgd is.

Verspreiding

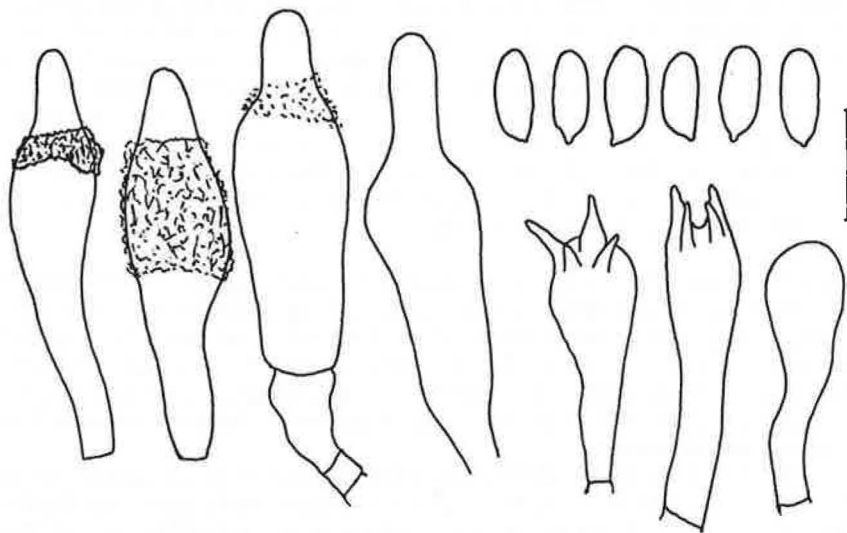
Chalciporus rubinus komt in Europa zeldzaam voor in West-Europa, steeds in oude parken of parkachtige gebieden. In Engeland komt hij relatief vaak voor (Watling, 1970), en groeit hij o.a. in de extensief beweidde parkachtige gebieden zoals het park bij Windsor Castle en Sherwood; in beide gevallen zijn het gebieden met oude verspreid staande bomen (Eiken) met grazige plekken. In oostelijk Duitsland is een vindplaats in een park die meer dan dertig jaar lang vruchtlichamen heeft voortgebracht (Kreisel, 1989). Ook in Oostenrijk komt hij voor (Kriegelsteiner, 1991). In Frankrijk is deze soort nog niet aangetroffen (Marchand, 1971-1983).

Het relatief wat vaker voorkomen in Engeland zou wel eens te maken kunnen hebben met de aanwezigheid in dat land van parken met oude Eiken met extensief begraasde of gemaaide (om het open beeld te handhaven) en daardoor schrale grazige ondergroei. Het park bij Windsor Castle wordt bijv. begraasd met een kudde herten. Waarschijnlijk is deze beheer-factor in Europa een belangrijker voorwaarde voor het voorkomen dan bepaalde klimaatfactoren.

Verwante soorten

Deze kleine boleet is door de steenrozerode poriën, de milde (niet scherpe of bittere) smaak en vooral door de kleine ellipsoïde sporen onmiskenbaar. In zeer oude toestand worden de rode kleuren in *Chalciporus rubinus* valer, en deze soort kan dan meer op *Ch.*

piperatus gaan lijken, welke men in hetzelfde milieu zou kunnen aantreffen. De sporen van deze laatste zijn echter langer, terwijl de cystiden vaak in het middelste gedeelte bruine incrustaties dragen (fig. 2).

Figuur 2. *Chalciporus piperatus*: pleurocystiden, sporen, basidia. Streepje: 10 μ m.

In naaldbossen van Midden- en Zuid-Europa komen twee soorten (*Chalciporus amarellus* en *Ch. pseudorubinus*) voor met een enigszins overeenkomstig uiterlijk, maar deze zijn te onderscheiden doordat ze veel langwerpiger sporen hebben met een lengte van 9-12 μ m of meer.

LITERATUUR

- Kreisel, H. 1987. Pilzflora de Deutschen Demokratischen Republik. Jena.
 Krieglsteiner, G. 1991. Verbreitungsatlas der Großpilze Deutschlands (West). Band I Ständerpilze. Stuttgart.
 Marchand, A. 1971-1986. Champignons du Nord et du Midi. Tomes 1-9. Perpignan.
 Watling, R. 1970. Boletaceae, Gomphidiaceae and Paxillaceae. British Fungus Flora I. Edinburgh.